

Eğitim, bilim ve sanattan oluşan, toplu anlamıyla bir ulusun bilincidir. Eğitim bu bilinci oluşturan eylemler bütünüdür. İnsan, yaşamı ve zekâsı, anlayışı ve kavrayışı ile bulunduğu zamanın ortamın ve çevrenin tutsağıdır. Bu tutsaklıktan ancak gördüğü eğitim ile kurtulup özgürlüğüne kavuşur.¹

Aynı bağlamda eğitim çağdaş, modern bir toplumun gerçekleştirilmesinde de önemli bir yer tutar.

ATATÜRK'ün eğitimle düşünce ve uygulamalarını gerçekten anlayabilmek için, özellikle eğitimin işlevinin “ne olması gerektiği” üzerinde durmak gerekir. Eğitimciler, günümüzde eğitimin niteliğinde belirli bir anlaşmazlığın olduğu konusunda ortak düşüncelere sahiptirler. Erdemi soyut olarak ele almalarının mı ya da en iyi yaşamayı amaç edinmelerinin mi doğru olacağı hakkında insanlar ortak bir görüşe sahip değildirler. Bununla birlikte, eğitimin daha çok akıl ya da moral disiplinin geliştirilmesine mi yöneltilmesi gerektiği kesinleşmemiştir. Bu nedenle eğitim konusunda ileri sürülen görüşler, belli oranlarda taraflar bulabilmektedir. Eğitim, iki ana başlık altında incelenebilir:²

1. Geleneksel anlamda eğitim, ulusal varlığın sosyoekonomik ve özellikle kültürel açıdan devamını sağlayan bir araç olarak kabul edilegelmiştir. Başka bir deyimle eğitim son zamanlara kadar “kültür aktarımını sağlayan bir kurum ve süreç” gözüyle görülmüştür.

2. Çağdaş anlamda eğitim ise, yeni amaçlar boyutlar ve yeni nitelikler kazanmıştır. Bilim ve teknolojide gelişme, bu gelişmeye yol açan ve bu gelişmenin sonucu olan bilgi patlaması, dünya ve toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını hızla değiştirmektedir.

Bu radikal değişme süreci, geleneksel anlamda bir “kültür aktarma” aracı olan bir niteliğe bürünen eğitimi, “kültürü aşan” sosyal, ekonomik, kültürel değişmeden etkilenen ve bu değişmeyi etkileyen bir süreç ve kurum olmaya zorlamaktadır.

Bu açıklamalarımıza göre eğitimi şöyle tanımlayabiliriz; Eğitim, kişinin yeteneklerini kendi ihtiyaçları ve toplumun amaçları doğrultusunda geliştirmesini sağlayan öğrenme işi ve bu işin nasıl yapılacağı üzerindeki yöntem ve uygulamaların tümüdür.

¹ M. Rauf İnan; “Atatürk'ün Eğitimci Kişiliği Cumhuriyet Devri Eğitimi”, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, Atatürk Kitapları, İstanbul, 1983, s.1.

² İlhan Özdi; “Eğitimde Yeniliğin Çerçevesi ve Türk Millî Eğitim Reformu”, Atatürk İnkeleri Işığında Türk Eğitim Sistemi, (TÜBİTAK'ın 18-20 Kasım 1981'de düzenlediği bilimsel toplantı), Ankara, 1981, s.41.

“... Türk milletinin hür yaşama arzusuna ve vatan toprağı sevgisine güvenerek Millî Mücadele’yi yıkılmaz iradesiyle organize etmiş...”³ ve yeni bir “Türk Devleti” kurmuş olan Mustafa Kemal’e göre;⁴

“Eğitimdir ki bir milleti ya özgür, bağımsız, şanlı ve yüksek bir toplum hâlinde yaşatır ya da bir milleti köleliğe ve geri kalmışlığa terk eder.”

ATATÜRK’ün yaşamı boyunca üzerinde titizlikle durduğu amaç, her bakımdan tam bağımsızlığı yakalamış bir devlet yaratmaktır. O böylece çağdaşlaşmanın ilk şartı olan tam bağımsızlığı gerçekleştirdikten sonra;

“Kurtardığı vatanın ve yeniden kurduğu devletin sonsuza kadar yaşayabilmesi başka bir ifade ile varlığını koruyabilmesi için, gerekli tedbirleri de almıştır. ATATÜRK inkılapları adını verdiğimiz bu tedbirlerin amacı Türk milletini çağdaş uygarlığa bir an önce ortak hâle getirmektir.”⁵

Atatürkçü düşünce ışığında çağdaş eğitim sistemini anlatabilmek ve ulaşılan düzeyi gösterebilmek için; Osmanlı eğitim sistemi ile batı eğitim sisteminin karşılaştırılması yapılmalı ve “Cumhuriyet’in devraldığı eğitim mirası” hakkında bilgi sahibi olmalıyız.

Osmanlı Devleti ilk bilimsel kuruluşuna, İznik Medresesi’nin Orhan Bey (1326 - 1360) zamanında açılması ile sahip olmuştur.⁶ Fatih Sultan Mehmet ise, Avrupa’daki hükümdarlardan önce “Türk Rönesansı”nı tasarlamış, bilime ve bilim adamlarına büyük önem vermiştir.⁷ Osmanlı Devleti’nde XVI. ve XVII. yüzyıldan itibaren sadece din adamı yetişmesine önem verilmiş ve kısa süre sonra duraklama çağına girilmiştir. XVIII. yüzyıldan başlayarak bu gerileme daha artmış, batıdaki bilimsel gelişmenin dışında kalan Osmanlı Devleti’ndeki medrese sistemi çökmüştür. Tek bilim olarak şeriat görülmüş; tıp, fizik, matematik bile din öğretimi içinde yer almıştır.⁸

Batıda ise, eğitim Orta Çağda dinsel bir karakter taşıyordu. Eğitim kilisenin tekelindeydi. Din dogmaları ile akla ve deneye dayanan bilgilerin elde edilebilmesi çok zordu. Ancak Avrupa XVI. yüzyılda “akılcılık ve deneycilik” ile “Akıl Çağı”na girdi. Batıdaki ekonomik gelişme, eğitim hakkının yalnız soylulara değil, daha başka tabakalara da ait olduğu görüşünü yerleştirdi. Okumak, eğitmek ve eğitilmek batı toplumunun uğraştığı başlıca konulardan biri olmuştur. Eğitim yöntemleri geliştirildi. Devletler eğitim işlerini üzerlerine aldılar. XVIII. yüzyılın sonlarında batıda, hem bütün bireylerin eğitimden geçirilmesi hem de üst düzeydeki bilimsel kuruluşları gelişmesini sağlama yönünde çok önemli adımlar atıldı.⁹

³ Abdurrahman Çaycı; “Atatürk’ün Eseri”, *Türk Kültürü*, Sayı 157, Kasım 1975, s.16.

⁴ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri; c.II, Ankara, 1959, s.198.

⁵ Çaycı; s.17.

⁶ A. Adnan Adıvar; *Osmanlı Türklerinde İlim*, İstanbul, 1970, s.11.

⁷ a.g.e.; s.25-30.

⁸ Adıvar; *Tarih Boyunca İlim ve Din*, İstanbul, 1969, s.600-606.

⁹ Kemal Aytaç; *Avrupa Eğitim Tarihi*, Ankara, 1972, s.95.

Kuruluşundan sonra her yönden yüksek bir yere ulaşan Osmanlı Devleti, XVII. yüzyılın başlarından itibaren iç ve dış nedenlerle gerilemeye başladı. Bu gerilemeye engel olmak için çeşitli düzenlemeler yapıldı. Bunlardan XVIII. yüzyıla kadar olanları eskiyi canlandırmak amacıyla yapılan ıslahatlardı. Çağdaş nitelikli reformlar ise XVIII. yüzyılda II. Ahmet döneminde başladı ve II. Mahmut döneminde geniş kapsamlı boyutlara ulaştı. Tanzimat döneminde de gerçekleştirilen reformlar ise Osmanlı Devleti'nin çağdaşlaşmasında en büyük etkiyi sağladı.¹⁰

Türkiye'de 1824'te ilköğretim zorunlu hâle getirildi ve aynı yıl yurt dışına öğrenci gönderildi. 1838'de orta öğretim kurumlarının ilki olan Rüştiye Mektepleri açıldı. 1869'da yayımlanan Maarif Nizamnamesi ile, Türk eğitim sisteminin çekirdeği oluşturuldu. Nizamname, öğretim kurumlarını sıbyan, Rüştiye, İdadî, Sultanî ve bunlara öğretmen yetiştiren "Muallim Mektepleri" olarak öngörmekteydi.¹¹

I. Meşrutiyet dönemine gelindiğinde eğitim reformu geri dönülmez bir duruma gelmiştir. Ancak II. Abdülhamit zamanında ilköğretim ve orta öğretim hiçbir zaman Avrupa'daki emsalleri düzeyine ulaşamamıştır.¹²

1908 - 1924 yılları arasında yüksek öğretim kurumlarının yenileştirilmesine çalışılmıştır. Bütün bu çalışmalara karşın ATATÜRK % 7'si okuma yazma bilen, savaşlarla tahrip edilmiş bölgelerde oturan varını yoğunu "Kurtuluş Savaşı" için harcamış bir halk ile Cumhuriyet'i kurmayı ve çağdaşlaşma yolunda önemli atılımları gerçekleştirmeyi başarabilmiştir.

ATATÜRK, Osmanlı eğitim sistemi ile, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin sonsuza kadar yaşatılamayacağını görmüş ve yepyeni ilkelere dayanan bir eğitim sistemin kurulması zorunluluğuna inanmıştır.

ATATÜRK döneminin eğitim felsefesini de Atatürkçü felsefe oluşturmuştur. Atatürkçü felsefenin "altı ilkesi", bu dönemdeki eğitim yeniliklerini yönlendirmiş ve gerçekleştirmiştir.¹³

Mustafa Kemal, eğitim işine Kurtuluş Savaşı sırasında çok büyük bir önem vermiştir.¹⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisinde eğitim sorunu 26 Nisan 1920'den itibaren tartışılmaya başlanmıştır.¹⁵ Sakarya Zaferi'nden önce 16 Temmuz 1921'de, Birinci Maarif Kongresi toplanarak yeni Türk Eğitim Sistemi'nin kurulması yönünde önemli bir adım atılmıştır. ATATÜRK, bu kongreyi açarken yaptığı konuşmada eğitimin önemini şöyle vurgulamıştır:¹⁶

¹⁰ Niyazi Berkes; *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul, 1978, s.150.

¹¹ Cahit Bilim; *Tanzimat Devrinde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma*, Eskişehir, 1984, s.78.

¹² Bayram Kodaman; *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ankara, 1988, s.164.

¹³ Ziya Bursalıoğlu; *Atatürk Döneminde Eğitim Felsefesi ve Yerleşmesi*, Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu, Ankara, 1981, s.13.

¹⁴ H. Raşit Öymen; *Cumhuriyet Eğitimine Geçişte Atatürk'ün Etkisi*, Belleten, Atatürk Özel Sayısı, c.VI, Sayı 204, Kasım 1988, s.1013-1088.

¹⁵ İhsan Güneş; *Birinci TBMM'nin Düşünsel Yapısı (1920-1923)*, Eskişehir, 1985, s.226-236.

¹⁶ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*; c.II, s.196.

“Şimdiye kadar takip olunan eğitim ve öğretim yöntemlerinin milletimizin geri kalmasında en önemli etken olduğu kanısındayım.” Anlaşılacağı üzere ATATÜRK Osmanlı Devleti'nin çöküşünde, uygulanan eğitim sisteminin önemli bir etken olduğu inancındadır. ATATÜRK 1922'de yaptığı konuşmalarda; bir ulusun gerçek kurtuluşunun ancak millî eğitim işlerindeki başarısına bağlı olduğunu; “ulus olmanın, bayındır bir vatan kurmanın” da eğitime gereken önemin verilmesiyle gerçekleşebileceğini belirtmiştir.¹⁷

ATATÜRK'ün 30 Ağustos 1924'te yaptığı bir konuşmasında da vurguladığı gibi; “Hayat ve geçime egemen olan kuralların zaman ile değişme, gelişme ve yenilenmesi zorunludur. Medeniyetin buluşlarının, tekniğin, harikaların dünyayı değişiklikten değişikliğe uğrattığı bir devirde, asırlık köhne zihniyetlerle, geçmişe bağlılıkla varlığın korunması mümkün değildir.”¹⁸

ATATÜRK'e göre, “Türk ulusunun yürümekte olduğu gelişme ve uygarlık yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, akıl ve bilimdir.”¹⁹ Anlaşılacağı üzere Türk inkılâbı, Türk ulusunu “çağdaş uygarlık düzeyine yükseltmeyi” amaç edinmiştir.

Bu amaca ulaşmanın yolu ise, ATATÜRK'ün “millî eğitim ve öğretim” konusunda uyulmasını istediği temel ilkelerdir. ATATÜRK'ün millî eğitimde uyulmasını istediği başlıca ilkeleri tespit edebilmenin tek yolu yine onun sözleri ve bu alanda gerçekleştirdiği inkılâplardır. ATATÜRK'ün “millî eğitim ve öğretim” konusunda, üzerinde durduğu ilkelerin en önemlileri şunlardır:

a) Eğitim millî olmalıdır;

ATATÜRK, “her anlamıyla millî bir nitelikte” eğitim zorunluluğu üzerinde durmuştur. “Türk milletine gideceği yolu gösterirken, dünyanın her türlü biliminden, buluşlarından, ilerlemelerinden yararlanacaktır; ancak temel kendi içimizden çıkarılmalıdır.” diyen ATATÜRK'e göre “Müstakil ve mesut kalmak isteyen her milletin eğitimi millî olmalıdır.” ilkesini uygulamak zorundadır.²⁰

ATATÜRK'ün “millîlik” anlayışı çağdaş bilime ve dünyaya tam olarak açık bir anlayıştır. ATATÜRK'ün istediği “millî eğitim”, ilim ve fennin, sanatın her bölümünde ilerlemeye ve yeniliğe açık olan bir eğitimidir.²¹

b) Millî eğitimde öğretim birliği ilkesi;

Eğitimde takip edilmesi gereken ikinci önemli ilke ise, eğitim ve öğretim birliğidir. Türk milletinin bütün bireylerine eşit fırsat verilmelidir. ATATÜRK 30 Eylül 1924'te Dumlupınar'da yaptığı bir konuşmada “eğitimde

¹⁷ Utkan Kocatürk; *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara, 1984, s.160.

¹⁸ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*; c.II, s.181.

¹⁹ a.g.e.; s.275.

²⁰ a.g.e.; s.16-18.

²¹ a.g.e.; s.67.

öğretim birliği" ilkesinin önemi hakkındaki "Savaş milletlerin çarpışmasıdır... Bilim ve teknik alanındaki seviyeleriyle, ahlâklarıyla, kültürleriyle kısacası bütün maddî ve manevî güç ve nitelikleriyle ve türlü vasıtalarıyla çarpıştığı bir sınav alanıdır." demiştir.²² Görüldüğü gibi, "Türk vatanını fethetmek fikrini, Türk'ü esir etmek hayalini"²³ ortadan kaldırmak için, öğretim ve eğitimde az zamanda yüksek bir düzeye ulaşabilecek bir millet olmamız gerekmektedir.

3 Mart 1924'te hilâfette birlikte Şeriye ve Evkaf Vekâletinin kaldırılarak devlet yönetiminde ikiliğe son verildiği gibi, aynı gün öğretimde de ikiliğe son verilmiştir. ATATÜRK'ün bu ilkesi (eğitim birliği) ile hiç kuşkusuz kadınları da eğitimin içine alacaktır. ATATÜRK erkek ve kız çocukların eşit şekilde eğitilmelerine önem verilmesini pek çok kez vurgulamıştır. Örneğin 31 Ocak 1923'te İzmir'deki bir söyleşi sırasında ATATÜRK, milletimizin kuvvetli bir millet olmaya azmettiğini belirttikten sonra konuşmasını şöyle sürdürmüştür:²⁴

"Bugünün ihtiyaçlarından biri de kadınlarımızın her konuda yükselmelerinin sağlanmasıdır. Buna dayalı olarak kadınlarımız anne olmanın yanı sıra eğitilmiş bilimsel düşünceye sahip olacaklar ve erkeklerin geçtikleri sosyal yaşamın her alanında erkeklerle beraber yürüyecek birbirlerinin yardımcısı ve tamamlayıcısı olacaklardır." "Cumhuriyet sizden, fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister."²⁵ sözleri ile ATATÜRK, öğretmenin asıl görevinin ne olması gerektiğine dikkat çekmiştir.

ATATÜRK yeni bir kuşağa ortak değerler ve politik bilinç kazandırmanın tek yolunu, eğitim örgütleri ve kurumlarının birleştirilmesinde görmüştür. Bir cümle ile ifade etmek istersek, ATATÜRK'ün istediği eğitimin iki temel ilkesi vardır: Birincisi "millî eğitim" ikincisi "eğitim birliği"dir.

ATATÜRK Döneminde Eğitim Alanında Yapılan Çalışmalar

A) "Tevhidi Tedrisat Kanunu"nun Kabulü

Osmanlı İmparatorluğu: XIX. yüzyılın başlarına kadar, eğitim ve kültür konularında genel bir politika benimsememiştir. Eğitim ve öğretim faaliyetleri hâlen Orta Çağ İslâm âleminin kurumları olan medreseler ile sürdürülmekteydi.²⁶ XIX. yüzyılın başlarına gelindiğinde eğitim öğretim kurumlarının iyice gerilemesi ve nitelikli insan gücünün yetişmemesi nedeniyle Osmanlı Devleti, sürekli gelişen bir dünyada toplumun ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmiş ve sonuçta bir dizi yenilikler yapma yoluna gitmiştir. Fakat bu yenileşme çabaları; eski kurumların ıslahatından çok yeni kurumların açılması yönünde uygulandığından, zaten var olan eğitim ve

²² a.g.e.; s.178.

²³ a.g.e.; s.178.

²⁴ a.g.e.; s.85-86.

²⁵ a.g.e.; s.173.

²⁶ Şerafettin Turan; "Tevhid-i Tedrisat", Atatürk Önderliğinde Kültür Devrimi, RCD Semineri Tebliğleri, Ankara, 1972, s.79-84.

kültür karmaşası iyice pekişmiş; çabalar bir reform niteliğine bürünmemiştir.²⁷

"Sonuçta XIX. yüzyılın sonlarına gelindiğinde; Osmanlı dâhilinde, duygu ve düşünce açısından değişik insan tipleri yetiştiren üç farklı eğitim sistemi Türk milletinin kültürel yapısına ve sosyal yaşamına egemen olmuştur. Bunlar:²⁸

(1) Dinsel öğretim kurumları Sıbyan mektepleri ve medreseler,

(2) Genel öğretim kurumları ve meslek okulları: Rüştüye, İdadî Tıbbiye, Harbiye, Mülkiye, Muallim mektepleri,

(3) Yabancı okullardır.

İşte Kurtuluş Savaşı yıllarına gelindiğinde; bir süre sonra büyük bir zafer sonucu kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti'nin alacağı eğitim - öğretim mirası böyle bir tablo çiziyordu. İşte ortaya çıkan bu karışıklığın önlenmesi ancak eğitim ve öğretimin bir elden ve bir esasa göre yönetilmesiyle, medreselerin kaldırılması ve bütün okulların Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmasıyla mümkün olabilirdi.

Öğretim birliğini sağlamada gecikmenin meydana getireceği zararlar büyük olacağı için 3 Mart 1924 tarihinde "Tevhidi Tedrisat Kanunu" çıkarıldı. Böylece Türkiye dâhilinde tüm okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlandı. Bu kanunda medreselerin kapatılmasına ilişkin bir madde olmamakla birlikte; Millî Eğitim Bakanlığının yüksek öğrenimli din uzmanları yetiştirmesi için İlahiyat Fakültesi ve İmam Hatip Okulları açmakla görevlendirilmesi bir ölçüde medreselerin kaldırılmasının açıkça ifade edilmemiş şekliydi. Kısa bir süre sonra da öğrenim birliğine aykırı olduğu gerekçesiyle medreseler kaldırılmıştır.²⁹

Genel bir eğitim devriminin ilk büyük adımı olan "Tevhidi Tedrisat Kanunu" ile millî birlik ve beraberliği bozucu öğretimde ikilik sonunda tarihe karışmıştır.

B) Maarif Teşkilâtı Kanunu

1926 yılında çıkarılan bu kanun günümüze dek ulaşan eğitim sistemlerinin temelini oluşturmuştur. Bu kanunla ilköğretim zorunlu ve parasız kılınmıştır. Tüm öğretim kurumlarında öğretmen sayılarının artırılmasına gidilmiş; teknik, meslek ve uzmanlık okulları açılmaya başlanmış ve yoğun bir okuma yazma seferberliğine gidilmiştir. 1925 yılında Ankara'da bir hukuk yüksek okulunun açılması, 1935'te Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinin kurulması, 1933'te İstanbul Üniversitesinin açılması eğitim inkılâbının ilk somut ve dev örnekleridir.³⁰

²⁷ İlhan Başöz-Howard E. Wilson; *Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Atatürk*, Ankara, 1968, s.80.

²⁸ Turan; s.80.

²⁹ Başöz - Wilson; s.81.

³⁰ a.g.e.; s.83-85.

Bu kanunla birlikte ilköğretim okulları köy ve şehir okulları olmak üzere ayrılmış; şehirdeki okulların öğretim süresi 5 yıl köydeki okulların ise 3 yıl olarak belirlenmiştir. (Bu uygulama 1939 yılına dek sürmüştür; bu tarihte köy ilkokullarının da süresi 5 yıla çıkarılarak köy ve şehirlerde öğretim, süre açısından eşitlenmiştir.)

Yine 1926 yılında kabul edilen Medenî Kanun ile kadın hakları konusunda yenilikler yapılırca okullarda kız ve erkek öğrencilerin birlikte okuduğu karma eğitime geçilmiş ve bu uygulama 1928 yılının sonlarına doğru tüm sisteme yaygınlaşmıştır.³¹

C) Yeni Türk Harflerinin Kabul Edilmesi

Türk toplumları tarafından 13 asırlık tarih boyunca farklı dönemlerde Göktürk, Sogd, Uygur, Mani, Brahmi, Süryani, Arap, Grek, Ermeni, İbrani, Lâtin ve Slav alfabeleri olmak üzere 12 değişik alfabe kullanılmıştır.³² İslâmiyeti benimseyen Türkler dininde etkisiyle Arap alfabesini kullanmaya başlamışlardır. Ama daha sonra İslâm dininin kutsal kitabı Kur'anıkerim'de Arap harfleriyle yazılması nedeniyle, Arap alfabesi ve dili kutsal bir nitelik kazanmıştır. Dolayısıyla belli bir kesim dışında; halkın geneli okuma yazma öğrenmekten yoksun kalmış ve cehalete sürüklenmiştir.

Arap harfleri hem Türk diline hem de Türk toplumuna bir türlü uyum sağlayamamıştır. Bu uyumsuzluğun en büyük göstergesi ise 1928 yılı öncesi okuma yazma oranının yalnızca %7 olmasıdır.³³

"... Bir ulusun, bir toplumun yüzde onu okuma yazma bilirken, yüzde doksanı bilmezse bundan insan olarak utanmak gereklidir."³⁴ "Ulusumuz yazısıyla, kafasıyla bütün uygarlık dünyasının yanında olduğunu göstereceklerdir."³⁵ diyen ATATÜRK önderliğinde yapılan hazırlıklar 1 Kasım 1928'de Lâtin kökenli yeni Türk alfabesinin kabulü ile bir devrim niteliği kazanmış Türk toplumunun ve Türkçenin yapısına, ulusal hedef ve ilkelere uygun bir dil ve alfabe sistemi yaratma yolunda yeni bir döneme geçilmiştir.³⁶

Nitekim bu plânlar yönünde ilk iş olarak 11. 11. 1928'de yeni Türk harflerini öğretmek ve yaygınlaştırmak, okuryazar insan sayısını arttırmak amacıyla "Millet Mektepleri Teşkilâtı" kurulmuştur. Bu mekteplerde yalnızca okuma yazma değil aynı zamanda günlük hayatta kullanılabilecek bazı temel bilgi ve becerilerde verilmiştir. Böylece ilk beş yıl içinde, Millet Mekteplerinde yaklaşık 1,5 milyon yetişkine okuma ve yazma öğretmiştir.³⁷ ATATÜRK

³¹ I. Tekeli; "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi", Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi, c.3, s.663.

³² Turan; Türk Kültür Tarihi, İstanbul, 1990, s.73-82.

³³ Kemal Özerdim; "Harf Değişikliğinde Türk Kültürüne Etkileri", Atatürk Önderliğinde Kültür Devrimi RCD Semineri Tebliğleri, s.93.

³⁴ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; c.II, s.253.

³⁵ a.g.e.; c.I, s.359.

³⁶ Başöz - Wilson; s.119.

³⁷ a.g.e.; s.119.

önderliğinde yapılan harf inkılâbı ile: “ümmet toplumundan millet toplumuna” geçiş yolunda Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir adım daha atmıştır.

“Millî eğitim”, devletin, bütün bireylerini yetiştirmenin sadece bir aracı değil; aynı zamanda, özellikle kalkınmayı hızlandıracak ve gerçekleştirecek verimli bir yatırım olarak görülmelidir. ATATÜRK, yaşamının tek koşulunun uygarlık yolunda yürümek ve başarıya ulaşmak olduğunu görebilen büyük bir devlet adamıdır. O, bilimin insan yaşamındaki etkin rolünü ve önemli yerini hayatı boyunca her zaman vurgulamıştır. Mustafa Kemal, uygarlık yolu üzerinde ilerlemeyi değil de geriye bağlılığı benimseyenlerin, uygarlığın coşup gelen seli altında boğulmaya mahkûm olacaklarını bildiğinden, Cumhuriyet Türkiye’sinin yepyeni ilkelere dayanan bir eğitim sistemini kurmak zorunda olduğuna inanmıştır.

Mustafa Kemal, Osmanlı eğitim sisteminin düzeltilmesinin olanaksız olduğuna inandığı için yeni ve çağdaş ilkelere dayanan bir Türk millî eğitim sistemini kurdu. Bu ilkeler, Türk inkılâbının temellerindedir. Yani, ulusal, demokratik ve lâik bir eğitim sistemidir. Bu sistem ile, eğitim alanında da ikiliğin yok edilmesi ve devletin eğitim işleriyle doğrudan doğruya ilgilenmesi ilkesi benimsenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti (Osmanlı Devleti’nin son yıllarında olduğu gibi), batılılaşmayı yalnızca devleti kurtarmak için başvurulan bir yol olarak görmemiş, uluslararası uygarlık yarışmasının ana amacının Türk insanının mutluluğunu sağlamak için tek yol olduğu gerçeğini benimsemiştir. Uluslararası uygarlık yarışmasının çoğu zaman acımasız bir mücadeleye dönüştüğünü bilen ATATÜRK, uygarlığın getireceği mutluluğa sahip olmak ve ondan yararlanmak için, Türk insanına da kendisine düşen çabayı göstermesi gerektiği bilincini verecek bir eğitim sistemini kurmuştur. ATATÜRK’e göre, bu uygarlığa katılmada sadece geri kalmama çabası göstermekle yetinilemez; uygarlık gelişmelerini oluşturma çalışmalarına da etkin olarak katılmak gerekir. Bunun için de uygarlığın (batı uygarlığının) temelinde yer alan bilime ve bilimsel gelişmeye katkıda bulunmak gereklidir... Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni sonsuza kadar yaşatmak idealinin tek yolu da budur. “Atatürkçü düşünce” ışığında kurulan ve gelişen “Türk millî eğitim sistemi” ise bu amacı gerçekleştirmek için bir vasıtaadır.

ATATÜRK’ün önderliğinde gerçekleştirilen “millî eğitim alanındaki çalışmalar ile millî eğitim sistemi”: onun görüşlerine uygun olarak eğitimin “millî” olması, eğitim öğretim birliğinin temel alınması, millî eğitim sisteminin bilime dayandırılması, lâikliğin esas alınması, eğitimin yaygınlaştırılması, kadınların eğitimine eşit biçimde önem verilmesi, eğitimde düşünce ve hareket birliğinin sağlanması, uygulamaya da öncelik verilmesi, öğretmenlik mesleğinin çekici hâle getirilmesi gibi ilkeler çerçevesinde düzenlenmiştir.

Bu ilkeler uygulandığı için; ATATÜRK döneminde ulusal eğitimin her alanında çok büyük ilerlemeler gözlenmiştir. “Yeni Türk eğitim sistemi” ile: “Tevhidi Tedrisat Kanunu” kabul edilerek eğitim öğretimde ikiliğe son

verilmiş, lâik bir eğitim sistemine geçilmiş, Lâtin kökenli yeni Türk alfabesine geçilerek, Türkçenin yapısına uymayan Arap harfleri kaldırılmış, tarih ve dil alanında yapılan çalışmalarla uluslaşma yolunda önemli bir atılım gerçekleştirilmiş, Türk halkına Türk olmaktan kıvanç duyma bilinci verilmiş, "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir." felsefesi benimsenmiş, üniversite reformu yapılmış, açılan birçok yeni kurumla geniş kitleler eğitilmiş yapılan diğer çalışmalarla "ülkede kültürel bütünlük ve ulusal kimlik bilincinin gelişmesi hızlandırılmıştır." Sonuçta; "Türk millî eğitim sistemi" temel görevi olan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlığının sürdürülmesi işlevini yerine getirecek bir yapıya kavuşturulmuştur.

Kaynaklar

1. ADIVAR, A. Adnan; Osmanlı Türklerinde İlim, İstanbul, 1970.
2. ADIVAR, Adnan; Tarih Boyunca İlim ve Din, İstanbul, 1969.
3. ATATÜRK'ün Söylev ve Demeçleri; c. I-II, Ankara, 1959.
4. AYTAÇ, Kemal; Avrupa Eğitim Tarihi, Ankara, 1972.
5. BAŞÖZ, İlhan - WILSON Howard E.; Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ve ATATÜRK, Ankara, 1968.
6. BERKES, Niyazi; Türkiye'de Çağdaşlaşma, İstanbul, 1978.
7. BİLİM, Cahit; Tanzimat Devrinde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma, Eskişehir, 1984.
8. BURSALIOĞLU, Ziya; ATATÜRK Döneminde Eğitim Felsefesi ve Yerleşmesi, ATATÜRK Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu, Ankara, 1981.
9. ÇAYCI, Abdurrahman; "ATATÜRK'ün Eseri", Türk Kültürü, Sayı 157, Ankara, 1975.
10. GÜNEŞ, İhsan; Birinci TBMM'nin Düşünsel Yapısı (1920 - 1923), Eskişehir, 1985.
11. İNAN, M. Rauf; "ATATÜRK'ün Eğitimci Kişiliği Cumhuriyet Devri Eğitimi", Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, ATATÜRK Kitapları, İstanbul, 1983.
12. KOCATÜRK, Utkan; ATATÜRK'ün Fikir ve Düşünceleri, Ankara, 1984.
13. KODAMAN, Bayram; Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi, Ankara, 1988.
14. ÖVMEN, H. Raşit; Cumhuriyet Eğitimine Geçişte ATATÜRK'ün Etkisi, Belleten, ATATÜRK Özel Sayısı, c.VI, Sayı 204, Ankara, 1988.

15. ÖZDİL, İlhan; "Eğitimde Yeniliğin Çerçevesi ve Türk Millî Eğitim Reformu", ATATÜRK İlkeleri Işığında Türk Eğitim Sistemi, (Tübitak'ın 18 - 20 Kasım 1981'de düzenlediği bilimsel toplantı), Ankara, 1981.

16. ÖZERDİM, Kemal, "Harf Değişikliğinde Türk Kültürüne Etkileri", ATATÜRK Önderliğinde Kültür Devrimi RCD Semineri Tebliğleri, Ankara, 1981.

17. TEKELİ, İ.; "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi, Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi, c.3, İstanbul.

18. TURAN, Şerafettin; "Tevhidi Tedrisat", ATATÜRK Önderliğinde Kültür Devrimi, RCD Semineri Tebliğleri, Ankara, 1972.

19. TURAN, Şerafettin; Türk Kültür Tarihi, İstanbul, 1990.